

"DEPREM, KIYAMETİ YAŞAMAK GİBİDİR": 6 ŞUBAT 2023 DEPREM MAĞDURLARININ DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA (MALATYA ÖRNEĞİ)

"EARTHQUAKE IS LIKE EXPERIENCING DOOMSDAY": A STUDY ON THE EXPERIENCES OF THE VICTIMS OF THE FEBRUARY 6, 2023 EARTHQUAKE (THE CASE OF MALATYA)

Vehbi BAYHAN

Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
vbayhan@bandirma.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5567-3438

Ahmet YASUNTİMUR

İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Bölümü
ahmetyasuntimur@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0924-8021

ÖZ

Geliş Tarihi:
17.07.2024

Kabul Tarihi:
16.08.2024

Yayın Tarihi:
29.09.2024

Anahtar Kelimeler
Deprem,
Sosyal Düzen,
Uyum,
Kırılğanlık,
Malatya

Keywords
Earthquake,
Social Order,
Cohesion,
Vulnerability,
Malatya

Deprem sonrasında hayatta kalan bireyler birçok zorluk yaşamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, 2023'te Kahramanmaraş merkezli depremlerden sağ kurtulan bireylerin deprem ve depremedelere yönelik algılarını ve deprem sonrası deneyimlerini incelemektir. Araştırma, depreme Malatya'da yakalanan 203 depremedeyi (kadın= 143, erkek= 60) kapsamaktadır. Rastgele seçilen 53 katılımcı (kadın= 35, erkek= 18) ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Araştırma olgu bilim deseni ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar depremi "kıyamet" (f= 25) ve depremedeyi "bebek" (f= 12) metaforlarıyla tanımlamıştır. Çoğu katılımcı depremi doğa olayı olarak görürken, bazıları dini açıdan Allah'ın gazabı veya uyarı olarak değerlendirmiştir. Binaların yıkılmasından belediyeler ve müteahhitler sorumlu tutulmuştur. Unutulmaz anılar çaresizlik, izolasyon ve yaralanmalardır. Deprem sonrası fiyat artışları fırsatçılık ve ahlaksızlık olarak algılanmış, devlet müdahalesinin önemi vurgulanmıştır. Yardımların yeterince koordine edilemediği ve psiko-sosyal desteğin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Bulgular, hayatta kalanların ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan derin etkiler yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle, devlet ve yerel yönetimlerin koordineli ve etkili yardım sağlaması ve psiko-sosyal destek hizmetlerini artırması önerilmektedir.

ABSTRACT

Survivors of earthquakes experience numerous challenges. The aim of this study is to examine the perceptions of survivors towards earthquakes and earthquake victims, as well as their post-earthquake experiences, following the 2023 Kahramanmaraş centered earthquakes. The study includes 203 earthquake survivors (female= 143, male= 60) who were in Malatya during the earthquakes. In-depth interviews were conducted with a randomly selected group of 53 participants (female= 35, male= 18). The study used a phenomenological design with semi-structured interviews. Participants described the earthquake using the metaphor of "doomsday" (f= 25) and the survivor as a "baby" (f= 12). While most saw the earthquake as a natural event, some interpreted it religiously as divine punishment or a warning. Participants blamed municipalities and contractors for the collapsed buildings. Unforgettable memories included helplessness, isolation, and injuries. Post-earthquake price hikes were seen as opportunism and immorality, emphasizing the need for state intervention. Opinions on aid varied, but issues included poor coordination and insufficient psychosocial support. Findings reveal that survivors experience profound economic, social, and psychological impacts. Thus, it is recommended that state and local governments provide coordinated and effective aid and increase psychosocial support services.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1507536>

Anf/Cite as: Bayhan, V., & Yasuntimur, A. (2024). "Deprem, kıyameti yaşamak gibidir": 6 Şubat 2023 deprem mağdurlarının deneyimleri üzerine bir çalışma (Malatya örneği). *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(3), 1416-1437.

Giriş

Doğal afetler, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını olumsuz yönde etkileyen, genellikle veya tamamen doğal etkenlerin neden olduğu, önemli can ve mal kayıplarına yol açan olaylardır. Doğal afetler ve ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar, son yıllarda sürekli artış göstermiştir. 2000 ile 2019 yılları arasında meydana gelen 7.348 doğal afet, 1.23 milyon insanın hayatını kaybetmesine, 4.2 milyar insanın olumsuz etkilenmesine ve dünyanın yaklaşık olarak 2.97 trilyon dolar ekonomik kayıp yaşamasına neden olmuştur (United Nations, 2020). Depremlerde yıkıcı doğal afetler arasında yer almaktadır. Depremler birçok insanın hayatını, sevdiklerini ve sahip olduğu şeyleri kaybetmesine neden olmaktadır. Türkiye'de de 6 Şubat 2023 günü saat 04.17'de 7.7 büyüklüğünde ve 9 saat sonra 13.24'de 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem yaşandı ve depremler sonrasında bireyler etkisi çok uzun yıllara yayılacak kayıplar yaşamışlardır. Asrın felaketi olarak değerlendirilen 6 Şubat 2023 depremleri, birçok ilde yıkıma neden olmuş ve toplamda 50.783 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur (Anadolu Ajansı, 2023).

Depremlerin yıkıcı etkisinin bir sonucu olarak, depremi yaşayan bireyler, uzun vadeli sosyal ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Allen vd., 2012; Bayhan, 2012; Cénat ve Derivois, 2014). Bu sorunların başında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) (Hatori ve Bhandary, 2021), ekonomik kayıplar (Huang, Wong ve Fu, 2019), yabancılaşma (Ecevit ve Kasapoğlu, 2002), deprem sonrası uyum ve travma ile başa çıkma (Baral ve K.C., 2019) gelmektedir. Deprem sonrası geçici olarak il dışına göç edenler, gittikleri yerlerde sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar yaşayabilmektedir. Bu bağlamda maddi sıkıntılar, sosyal uyum sorunları, eğitim problemleri, konut eksikliği, iş bulamama, yabancılaşma, yalnızlık ve dışlanma gibi zorluklar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, göç sonrası yeni bir sosyal çevreye uyum sağlama güçlüğü, ekonomik faaliyetlere katılmama ve yalnızlık/yabancılaşma hissi de göç edenlerin karşılaşılabileceği başlıca sorunlar arasındadır (Fırat, 2020). Aynı zamanda önceki araştırmalarda deprem sonrasında belli özelliklere sahip bireylerin daha kırılgan olduğu belirtilmektedir. Bu kırılgan gruplar arasında düşük gelirli bireyler (Başoğlu, Salcıoğlu ve Livanou, 2002), kadınlar (Abolhadi vd., 2022), yakınlarını kaybedenler (Aksaray vd., 2006), düşük eğitim seviyesine sahip bireyler (Ozdemir vd., 2015) ve sosyal olarak izole olmuş kişiler (Chen vd., 2014), yaşlılar (Phifer, 1990; Ticehurst vd., 1996) yer almaktadır. Ayrıca depremin üzerinden çok uzun yıllar geçmesine rağmen olumsuz etkilerinin devam ettiği belirtilmektedir (Rubonis ve Bickman, 1991).

Yapılan metafor çalışmalarında ise depreme yönelik algılar incelenmiştir. Karakuş (2013), 1999 depremin yaşamış ve yaşamamış öğrencilere uyguladığı araştırmada, depremi yaşayan öğrencilerin depremi daha çok kıyamet günü, ölüm ve azrail gibi şeylere benzetirken, depremi yaşamamış öğrencilerin daha çok depremi doğa olayına benzettikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda Aksoy'un (2013) da lise öğrencileri ile yaptığı araştırmada depremin yıkıcılığını ortaya koyan sonuçlara ulaşılmıştır. Doğan, Nacaroğlu ve Ablak'ın (2021) ortaokul öğrencilerine yönelik yaptıkları araştırmada da deprem salıncak, kıyamet ve ölüme benzetilmiştir.

Kahramanmaraş depremleri sonrasında da birçok araştırma depremin etkisine odaklanmıştır (Bırni vd., 2024; Güler, Gül ve Yıldırım, 2024). İme, 2023; Kartol, Üztemur ve Yaşar, 2023). Önceki araştırmalar deprem sonrasında depremin ekonomik etkisine (Şen, 2023), ekonomik, sosyal ve çevresel etkisine (Marangoz ve İzci, 2023), afete hazırlık (Yılmaz, 2023), demografik ve ekonomi etkisine (Kaygalak, 2023), deprem sonrası tıbbi hizmet uygulamaya (Karaağaç, 2023), afet yönetimine (Tapan, 2023), iş dünyasına etkilerine (Dündar, 2023) ve afetlerin medyada sunumuna (Nazlı ve Soylu, 2023) odaklanmaktadır. Ayrıca, deprem sonrası göç (Aslan, 2023) ve depremin psikolojik etkisi (Güler vd., 2024) incelenmiştir. Kahramanmaraş depremleri sonrasında birçok araştırma yapılmasına rağmen, depreme ilişkin bireylerin deneyimlerinin yeterli olarak incelenmediği görülmektedir. Deprem sonrasında ortaya çıkan sosyo-psikolojik problemlerin belirlenmesi, depremin yıkıcı etkileri ile mücadelede hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, mevcut araştırmada, 6 Şubat 2023 depremlerini yaşayan bireylerin deprem sonrası deprem ve depremedeye yönelik algıları ve depreme ilişkin deneyimleri ve görüşlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Materyal ve Metot

Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Nitel olarak tasarlanan araştırmada, olgu bilim deseni kullanıldı. Fenomenolojik yaklaşım olarak ta bilinen olgu bilim deseni, bilincinde olduğumuz ancak derinlemesine ve detaylı bilgi sahibi olmadığımız olgulara odaklanır (Patton, 2002). Araştırmanın çalışma grubunu 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlere Malatya ilinde

yakalanan 203 (kadın= 143; erkek= 60) kişi oluşturdu. Derinlemesine mülakatlar ise bu katılımcı grubundan rastgele seçilen 53 katılımcı (kadın= 35; erkek= 18) ile gerçekleştirildi. Katılımcılardan benzer ifadeler alınmaya başlandığında görüşmeler sonlandırıldı. Araştırmanın çalışma grubu tesadüfü olmayan örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak belirlendi (Stratton, 2021). Araştırmanın dahil edilme kriterleri ise Malatya'da depremzede olmak, araştırmaya katılmak için gönüllü olmak ve 18 yaş ve üstü olmak biçiminde belirlendi. Malatya'da depremzede olmayan, araştırmaya katılmak için gönüllü olmayan ve 18 yaşından küçük kişiler araştırmaya dahil edilmedi. Araştırmaya İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 10-08-2023 tarihli (Oturum sayısı: 8; Karar sayısı: 12) etik kurul izni alındıktan sonra başlandı.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek, eğitim durumu, gelir grubu, depremin sebep olduğu kayıplar, depreme ve depremzede yönelik metaforik algıları ve depreme ilişkin diğer sorular yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplandı. Ayrıca araştırmacıların ikisi, deprem bölgesinde depremi yaşadıkları ve gönüllü olarak hizmet verdikleri için, araştırma verileri toplanırken aynı zamanda gözlem tekniğinden de yararlandı. Görüşme formu daha önce yapılan çalışmalardan faydalanarak oluşturuldu. Hem depremzedeler hem de alanda çalışan uzmanların görüşü alındıktan sonra araştırma soruları son haline getirildi. Görüşmelere başlamadan önce her katılımcıya araştırmanın amacı hakkında bilgi verildi ve onayı alındı. Derinlemesine mülakatlarda toplamda 5 soru kullanıldı.

Tablo 1. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

1.	"Deprem insanların işlediği günahlara karşı Allah tarafından verilen cezadır" görüşüne katılıp/ katılmama durumunu nedenleriyle açıklar mısınız?
2.	Depremdeki konutların yıkılmasının nedeni müteahhitler midir? Cevabınızı nedenleriyle açıklar mısınız?
3.	Depremde veya sonrasında yaşadığınız ve unutamadığınız bir anınızı veya gözleminizi paylaşır mısınız?
4.	Deprem sonrasında ev kiralarnın ve fiyatlarının aşırı artması başta olmak üzere fırsatçılık hakkında ne düşünüyorsunuz?
5.	Deprem sonrası yapılan yardımlar ile ilgili görüşlerinizi paylaşır mısınız?

Katılımcıların metafor üretmeleri için ise aşağıda verilen cümleleri tamamlamaları istendi: "Depremgibidir/benzer, çünkü / "Depremzede gibidir/benzer, çünkü". Bu sayede katılımcının ilk cümlede yer alan "gibidir" ifadesiyle metafor oluşturması sağlanırken "çünkü" ifadesiyle yaptığı benzetmeyi mantıklı bir gerekçeye dayandırması sağlandı. Derinlemesine mülakatlar yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirildi. Katılımcılardan benzer cevaplar alınmaya başlandığında araştırma sonlandırıldı. Araştırma verileri, 15 Ağustos 2023 ve 30 Ekim 2023 tarihleri arasında toplandı. Her görüşme ortalama 45 dakika sürdü.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde nitel araştırmalarda kullanılan içerik analiz yöntemi kullanıldı (Neuman, 2014). İçerik analizinde temel amaç, incelenen konuyla ilgili toplanan verileri açıklayacak ilişki ve kavramlara ulaşmaktır (Krippendorff, 2004). Bu bağlamda ilk olarak araştırma verileri katılımcıların verdiği cevaplar açısından incelenmiş, her katılımcının görüşme formunu tam olarak doldurduğundan emin olunmuştur. Daha sonra araştırmacılar tarafından elde edilen kayıtlar tek doküman haline getirildi. Temaların belirlenmesi için de tematik analiz kullanıldı (Braun ve Clarke, 2006). Tematik analizde yorumları tanımak, kodlar oluşturmak, temaları aramak, temaları değerlendirmek, temaları tanımlamak ve etiketlemek ve son olarak sonuçları yazmak şeklindeki adımlar izlendi. Ayrıca, metaforu yazıp gerekçesini belirtmeyenler ve metafor özelliği taşımayan görüşme formları metafor analizine dahil edilmedi. Bu açıdan 21 katılımcının depreme yönelik ürettiği metafor dikkate alınmazken, 34 katılımcının depremzede yönelik ürettiği metafor değerlendirmeye alınmamıştır. Bütün bunlar sağlandıktan sonra araştırma verileri Microsoft Excel 2016 ve IBM Statistics (SPSS sürüm 26.0, Armonk, NY) programına aktarıldı. SPSS programına aktarılan katılımcıların cinsiyeti, yaşı, mesleği, eğitimi, medeni durumu, gelir grubu ve depremin neden olduğu olumsuzluklar frekans (f) ve yüzde (%) olarak verildi. Araştırma deseninin

güven duyulabilirliği (trustworthiness) ve geçerliliğin sağlanması amacıyla çeşitli stratejilerden yararlandı. Araştırmada verilerin nasıl toplandığına ve nasıl analiz edildiğine ilişkin bilgilere ayrıntılı olarak yer verildi. Bazı durumlarda belirsiz ifadeler açıklığa kavuşturuldu ve aynı sorular farklı şekillerde sorularak elde edilen verilerin tutarlılığı sağlandı. Bu önlemler ile katılımcılardan elde edilen verilerin güvenilirliği artırıldı.

Bulgular

Katılımcıların Demografik Profili ve Betimsel İstatistikler

Tablo 2'ye göre katılımcıların %29,6'sını erkekler, %70,4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 31,2'dir. Katılımcıların %51,2'sinin lisans eğitim seviyesine, %23,2'sinin ise lise ve altı eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %58,1'i bekar, %35,5'i çalışmıyor (öğrenci), %29,1'i kamuda maaşlı çalışan ve %45,3'ü hane halkı geliri açısından kendini orta gelir grubunda görmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Profili

Değişkenler	Boyutlar	f	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	60	29,6
	Kadın	143	70,4
Yaş	Ortalama	31,2	
	Minimum	18	
	Maksimum	64	
Eğitim seviyesi	Lise ve altı	47	23,2
	Ön Lisans	24	11,8
	Lisans	104	51,2
Medeni durum	Yüksek Lisans/Doktora	28	13,8
	Bekâr	118	58,1
	Evli	73	36,0
	Dul	5	2,5
	Ayrılmış	7	3,4
	Çalışmıyor (Öğrenci)	72	35,5
	Kamuda maaşlı	59	29,1
Meslek	Özel sektörde ücretli	20	9,9
	Ev hanımı	17	8,4
	Emekli	4	2,0
	İşsiz	25	12,3
	Esnaf	3	1,5
Gelir Grubu	Diğer	3	1,5
	En düşük gelir grubu	33	16,3
	Orta alt gelir grubu	54	26,6
	Orta gelir grubu	92	45,3
	Orta üst gelir grubu	24	11,8

Tablo 3'e göre depremler sonrasında, araştırmaya katılan bireylerin %54,2'si ailesinden, akrabalarından ve arkadaşlarından can kaybı yaşamıştır. Katılımcıların %70'i deprem sonrasında maddi kayıp yaşamış, %79,8'i deprem sonrasında işini kaybetmemiş, %4,9'unun evi yıkılırken, %40,4'ünün evi ağır ve orta seviyede hasar almıştır. Deprem sonrasında katılımcıların %33'ü başka illerde yaşayan veya köylerdeki akrabalarının yanına gitmiştir. %7,9'u AFAD'ın başka illerde sağladığı konaklama imkânlarından yararlanırken, %11'8'i başka illerde ev tutmuş ve %7,9'u konteyner kentlerde konaklamaktadır.

Malatya Valiliği'nin verdiği bilgilere göre, şehir genelinde depremden ağır hasar gören bina sayısı 35 bin 907 ve orta hasarlı bina sayısı 2 bin 525 olarak belirlenmiştir. Bir yıl içinde 28 bin 921 bina yıkılmış olup, bu da ağır hasarlı binaların yüzde 97'sinin yıkıldığı anlamına gelmektedir. Aralık 2022'de 812 bin 580 olan Malatya nüfusu, deprem sonrası hızla azalmış ve yaklaşık 360 bin kişi şehri terk etmiştir. Nüfusun bir dönem 40 bine kadar düştüğü de belirtilmektedir. Şehirde toplamda 32 bin 295 konteynerlik 69 konteyner kent kurulmuş olup, bu konteynerlerde 117 bin 232 kişi yaşamaktadır (Kamer, 2024).

Kentin konut stokunun %75'i hasarlı olduğu için imkânları olanlar başka illere göç etmişlerdir. Malatya'da yaşamak zorunda olanlar da sağlam olan veya az hasarlı evlerini yaptırarak yaşamaya başlamıştır. Depremler halen bitmediği için Malatya'da yaşayanlar sürekli bir kaygı içinde hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır.

Tablo 3. Deprem Sonrası Yaşanan Kayıplar

Değişkenler	Boyutlar	f	Yüzde (%)
Depremde can kaybınız oldu mu?	Aile üyelerimden birisini kaybettim	5	2,5
	Akrabalarımın kaybım oldu	57	28,1
	Arkadaşlarımdan kaybım oldu	48	23,6
Deprem sonrasında maddi kayıp yaşadınız mı?	Can kaybı yaşamadık	93	45,8
	Evet	142	70,0
	Hayır	61	30,0
Deprem nedeniyle işinizi kaybettiniz mi?	Evet	41	20,2
	Hayır	162	79,8
	Yıkıldı	10	4,9
Depremde evinizin durumu ne oldu?	Ağır hasar aldı	54	26,6
	Orta hasarlı	28	13,8
	Hafif hasarlı	84	41,4
	Hasarsız	27	13,3
	Başka ilde aile ve akrabalarımın yanında	35	17,2
Deprem sonrası hayatınızı nerde sürdürüyorsunuz/ sürdürdünüz?	Başka ilde ev tuttum	24	11,8
	Köyümüzde aile ve akrabalarla	32	15,8
	AFAD'ın gönderdiği ilde öğrenci yurdu, misafirhane ve otellerde	16	7,9
	Depremi yaşadığım ilde öğrenci yurdunda	3	1,5
	Çadır kentte	3	1,5
	Konteyner kentte	16	7,9
	Kendi evimizde	22	10,8
Diğer	52	25,6	

Depremden sonra evleri yıkılan veya hasar görenler eksi 5 derecede ve sürekli yağan kardan barınacak mekân bulmak için başka şehirlerdeki akrabalarının yanına göç etmişlerdir. Bazılarını, devlet diğer illerdeki kamu kurum misafirhanelerine, turizm bölgelerindeki otellere, üniversiteler online eğitime geçtiği için öğrenci yurtlarına yerleştirildi. Bir günde evsiz barksız kalmak psiko-sosyal açıdan travmalara neden olmuştur. Ekonomik açıdan tüm varlığını ve birikimlerini kaybeden bireyler, aynı zamanda sosyal kriz de yaşadılar. Çocuklarının eğitimi için başka şehirlerde ev tutan, ancak çalışma mekânı Malatya olduğu için evin reisinin Malatya'da yaşamak zorunda olduğu "parçalanmış aileler" ortaya çıkmıştır.

Deprem nedeniyle zorunlu göç, yepyeni bir ortama alışma ve uyum sağlama bağlamında "ikincil sosyalleşme" süreci gerektirmektedir. Göç sosyolojisi çerçevesinde, bir yandan yeni yerleşilen bölgenin yerli halkı, gelenleri "öteki" olarak görebilirken, diğer yandan yeni gelenler de bu yabancılaşma sürecine bağlı olarak kendilerini yabancı hissedebilmektedir. Bunu özellikle araştırmacılar yaşamıştır. Geçici olarak göç ettikleri kentlerde yabancılaşmayı deneyimlemişlerdir. Mesela, Ankara'ya deprem sonrası göç oranı arttığı için kiralar ve ev fiyatlarında önemli artış yaşanmıştır. Yine trafikte deprem bölgesinden gelenlerin plakalarından dolayı bir artış olmuş ve kentin yerlilerinde yeni gelenlere karşı bir ötekileştirme yaşanmıştır.

Depreme ve Depremzedeye Yönelik Metaforik Algılar

Deprem sonrası hayatta kalan depremzedeler, depreme yönelik toplam 7 tema üretmişlerdir. En fazla kullanılan metaforlar kıyamet, ölüm ve kabus olarak sıralanmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Depreme Yönelik Metaforik Algıları

Tema	Katılımcı İfadeleri (f)
Yıkım ve Felaket	Deprem kıyamet gibidir (25), Deprem küçük kıyamet gibidir (13), Deprem kıyametin demosu gibidir (5), Deprem kıyamet gibi çünkü kaçınılması zordur (4), Deprem felaket gibidir (3) Deprem yıkım gibidir (3).
Acı ve Çaresizlik	Deprem ölüm gibidir (12), Deprem ateş gibidir; düştüğü yeri yakar (8), Deprem ateş gibidir çünkü can yakar (5), Deprem çaresizlik gibidir (3).
Kabus ve Dehşet	Deprem kabus gibidir (9), Deprem cehennem gibidir (7), Deprem parça tesirli bomba gibidir (5), Deprem yeraltı canavarı gibidir (4), Deprem savaş gibidir (4), Deprem hiç geçmeyen kabus gibidir (3). Deprem kasırğa gibidir (8), Deprem volkan gibidir (7), Deprem fırtına gibidir (4).
Doğal Afetler Ani ve Şiddetli Olaylar	Deprem mayın gibidir (8), Deprem freni patlamış tır gibidir (3), Deprem dalgalı deniz gibidir (4), Deprem trafik kazası gibidir (4).
Yapılar ve Objeler	Deprem çürük bina gibidir (6), Deprem cam gibidir; kırıldığında derin yaralar açar (5), Deprem dominolar gibidir (3), Deprem çalar saat gibidir (2).
İnsan Deneyimi	Deprem kumar gibidir (6), Deprem kalp atışı gibidir (4), Deprem hayallere benzer; insanın hayalleri yıkılıp yeniden inşa edilir (3), Deprem gölge gibidir; altında kalan güneşin kıymetini anlar (2).

En fazla üretilen metaforlarda katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Kıyamet gibidir çünkü kaçınılması zordur (Kadın, ilkokul mezunu, 48y).

Deprem bir kıyamet gibiydi çünkü bir gecede her şeyimizi kaybettik (Kadın, lisansüstü mezunu, 23y).

Deprem küçük kıyamet gibidir, çünkü herkes kendi derdine düşer (Erkek, lisans mezunu, 21y).

Deprem kasırğa gibidir çünkü insanların kiminin ölümüne, kiminin de oradan oraya savrulmasına sebep olmuştur (Kadın, lisans mezunu, 23y).

Yaşanan afet, dünyada ilk defa aynı günde iki büyük depremin yaşanmasından dolayı “asrın felaketi” olarak adlandırılmıştır. Yoğun kar yağışının olduğu gündüz -5 derece ve gece -15 dereceyi bulan soğukta sabaha karşı herkes uykuda iken yaşanan depremde ayakları yalın ayak ve pijamalarıyla evleri yıkılmamışsa sokağa kaçanlar için depremi “kıyamet” olarak betimlemek anlamlıdır. Enkaz altında kalanlar ve dışarda soğukta bekleyenler sürekli ambulans ve itfaiyenin siren sesleri eşliğinde geçmek bilmeyen dakika ve saatler. Bir dakikada bütün varlığını yitiren, duvarların çatırdayarak yıkıldığı ve patladığı, gözleri önünde apartmanların yıkıldığı, çaresiz, kimsesiz, umutsuz kalındığı “an”, hayatın ve dünyanın sonunu imleyen kıyametten başka bir kelime ile anlatılamazdı. Aile, akraba, arkadaş ve sevdiklerini kaybetmek, evsiz barksız kalmanın kıyameti çağrıştırması doğaldır. Her şeyin sıfırlandığı, bittiği bir an, hiçbir şeyin anlamının olmadığı kaos ortamı “kıyameti” ifade eder. Yaşanan felaket bireylerin psikolojisini o kadar olumsuz etkilemiştir ki, sosyal medyada paylaşılan aşağıdaki dizeler, travmanın boyutlarını ve psikolojik kırılma dışı vurmaktadır.

“Kayısı çiçeklerine söyleyin baharın telaşına kapılmasın

Baharı yok bu sene memleketin

Ve kırlarda koşacak çocuk sesleri yok

Kuru bir ayaz var memlekette

Ve mücevher gibi cam kırıkları...” (28 Şubat 2023)

Bu haleti ruhiye bağlamında, depremzedeye ilişkin yapılan metafor betimlemeleri depremin etkilerini gösteren diğer bir göstergedir. Tablo 5'e göre deprem sonrasında hayatta kalan katılımcılar depremzedeye yönelik 18 tema

üretmişlerdir. En fazla üretilen metaforlar yardıma muhtaçlık, yitim, kimsesizlik, mağduriyet ve zarar temaları kapsamında üretilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Depremzede Yönelik Metaforik Algıları

Tema	Katılımcı İfadeleri (f)
Yardıma muhtaçlık	Depremzede bebek gibidir (18).
Yitim	Depremzede ruhsal çöküş gibidir (15)
Mülteci	Depremzede mülteci gibidir (8).
Zarar	Depremzede enkaz gibidir (12).
Acziyet	Depremzede aciz gibidir (9).
Travma	Depremzede şoka girmiş hasta gibidir (10).
Yeniden başlama	Depremzede yeniden doğmak gibidir (6).
İmtihan	Depremzede zor bir sınav gibidir (5).
Belirsizlik	Depremzede belirsizlik gibidir (7).
Mağduriyet	Depremzede sığınmacı gibidir (13).
Hüzün	Depremzede yitmiş biri gibidir (8).
Kırılgnlık	Depremzede kırılgn bir çiçek gibidir (11).
Direnç	Depremzede direnen ağaç gibidir (6).
Yaralanma	Depremzede yaralı bir kuş gibidir (10).
Masumiyet	Depremzede masum gibidir (3).
Kimsesizlik	Depremzede kimsesiz gibidir (14).
Sürgün	Depremzede terkedilmiş gibidir (8).
Mahkûmiyet	Depremzede mahkûm gibidir (5).

Katılımcıların ifadeleri ise aşağıdaki gibidir.

Depremzede yeni doğmuş bebek gibidir çünkü başkasına muhtaçtır (Kadın, lisans mezunu, 28y).

Depremzede yetim gibidir, çünkü onu sarıp sarmalayan ona güven veren duvarların yıkıldığına şahit olmuştur (Erkek, lisansüstü mezunu, 32y).

Depremzede yaralı kuş gibidir çünkü artık kaybettikleri ile kanatları kırılmıştır (Kadın, lisans mezunu, 21y).

Depremzede kanadı kırılmış kuş gibidir. Çünkü elinden hiç bir şey gelmiyor (Erkek, lisans mezunu, 55y).

Depremzede rüzgârın savurduğu ağaç yaprağı gibidir çünkü deprem depremedeleri evinden yurdundan edip onların farklı illere göç etmesine, bir yaprak gibi oradan oraya savrulmalarına neden olmuştur (Kadın, lisans mezunu, 23y).

Depremzedeyle ilişkin metafor ve izahlar, depremin insan üzerindeki yıkıcı etkisinin göstergeleridir. Kırılgn bir ruh hali yaratan deprem, depremedeler kendilerini de içeren çaresiz, savunmasız, kimsesiz, mülteci, sürgün, yaralı tanımlamalar yapmıştır. Bu ötekileşme ve yabancılaşma, depresyon ve kaygı içindeki depremedelerin depremin nedeninin insanların işlediği günahlar için Allah tarafından verilen bir ceza olduğu kabulüne götürmektedir.

Deprem Sonrası Deneyimler

Katılımcıların "Deprem insanların işlediği günahlara karşı Allah tarafından verilen cezadır" ifadesine yönelik verdiği cevaplar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Deprem Nedenlerine Yönelik Görüşler

Tema	Katılımcı İfadeleri
Doğa ve Bilim Perspektifi	"Katılmıyorum çünkü deprem jeolojik bir durum." (Kadın, 24 yaşında, lisans mezunu)
	"Katılmıyorum. Çünkü deprem bilimsel bir olay" (Erkek, 22 yaşında, lisans mezunu)
	"Katılmıyorum. Doğa olayları insanlara ceza olamaz. Her şey Rabbimin elinde ama depremin insanlara ceza olduğunu düşünmüyorum. Uzun zaman yeraltında biriken enerji açığa çıktı." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu)
	"Katılmıyorum. Deprem bilimsel olarak açıklanabilen bir doğal afetdir." (Erkek, 32 yaşında, lisansüstü mezunu)
	"Katılıyorum çünkü son yıllarda çok ahlaksızlaştık." (Kadın, 47 yaşında, ilkökul mezunu)
Dini ve Manevi Perspektif	"Katılıyorum. Çünkü tarih boyunca bu tür şeyler görülmüştür." (Erkek, 48 yaşında, lisans mezunu)
	"Allah'ın izni dışında hiçbir şeyin olmadığına dinimizce iman ediyoruz. Bolluk dönemlerimizin de bir imtihan olduğuna iman ettiğimiz gibi deprem, sel, kıtlık gibi musibetlerin de imtihan olduğuna iman ederiz. Allah'ın iradesini sorgulamak biz kulların anlama veya anlayış kapasitesini aştığını düşünüyorum." (Erkek, 30 yaşında, lisans mezunu)
	"Deprem mutlaka doğa ile ilgili bilimsel bir olaydır ancak Allahu Teala'nın her şeye gücü yeter, bu sismik enerjinin küçük sarsıntılarla boşalması da mümkün olduğu gibi şiddetli bir şekilde gerçekleşmesi de Allahu Teala'nın kudretinin ve insanlara uyarı göndermesinin tecellisi olduğunu düşünüyorum." (Erkek, 40 yaşında, lisans mezunu)
	"Katılmıyorum. İnsanları öldüren deprem değildir. Binaların çürüklüğüdür." (Kadın, 25 yaşında, lisansüstü mezunu)
	"Katılmıyorum. Deprem kaçınılmaz bir gerçek evet ama önlemini almak kullara bağlı. Allah cezalandırıcaksa bu dünyada yapmaz." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu)
Toplumsal ve Sosyal Perspektif	"Katılmıyorum çünkü deprem tamamıyla doğa olayıdır. Allah yerkabuğunu hareketli yaratmıştır ve bize de bunu ayetleriyle bildirmiştir. Evlerimizi ona göre inşa etmemek ve bunun sonuçlarına katlanmak kendimize verdiğimiz cezadır." (Kadın, 50 yaşında, lisans mezunu)
	"Deprem doğa hareketi olduğunu bilmemle beraber, eski toplumlarda karşımıza çıkan helak olma nedenlerine baktığımız zaman, Rabbimin buyruklarına karşı gelme eğilimi, isyankar olma ve sapkın davranışlar sergileme durumları, şahsımın inandığı kutsal kitapta da belirtildiği gibi toplumların helak olmasına neden olmuştur." (Erkek, 18 yaşında, lise mezunu)
	"Katılmıyorum çünkü Bakara suresinde de söylendiği gibi, sizi biraz korku ve açlık ile biraz da mallardan, canlardan ve ürünlerden noksanlaştırmak suretiyle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!" (Kadın, 28 yaşında, lisans mezunu)
	"Katılmıyorum çünkü bu yaşanan olaylardan ders almamız gerektiğini düşünüyorum." (Kadın, 21 yaşında, lisans mezunu)
	"Katılmıyorum. Bu şekilde konuşanlara da çok kızıyorum. Böyle bir dini inanç yaklaşımı olamaz. Depremde insanların yanında asla söylenmemesi gereken bir konudur. İnsan psikolojisini daha kötü etkileyen bir bakış açıdır." (Kadın, 25 yaşında, lisans mezunu)

Tablo 6'ya göre deprem sonrasında depremzedeler, depremin nedenleri ve etkileri üzerine çeşitli bakış açıları ortaya koymuşlardır. Katılımcıların çoğu, depremin doğal bir olay olduğunu kabul etmekte ve bilimsel açıklamalara dayandırmaktadır. Ancak, dini ve manevi perspektifler de önemli bir yer tutmaktadır. Dini açıdan depremin günahların cezası, Allah'ın bir gazabı, bir imtihan veya bir uyarı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca, toplumsal ve yönetsel eksiklikler, depremin yıkıcı etkilerinin asıl nedenleri olarak öne çıkmaktadır. Eleştiriler ise, dini açıklamaların bilimsel gerçeklerle çeliştiği ve depremin etkilerinin siyasi ve sosyal ihmalden kaynaklandığı yönündedir.

Deprem oluşturduğu travmatik kaos ortamında "dünyanın sonu" imgesi ile her şeyin yok olacağı düşüncesine kapılan birey, yaşadıklarını ve başına gelenleri anlamlandırma ihtiyacını duymaktadır. Bu süreçte, kendini, hayatını ve toplumu sorgulayan birey, depremi ilahi adaletin bir yansıması olarak, insanların işlediği günahların sonucu olan Tanrı tarafından verilen bir ceza olarak algılamaktadır (Bayhan, 2012, s.341-342). Din, bir sosyal kurum olarak önemli işlevleri vardır. Aynı zamanda, din bireyin açıklayamadığı olayları izah etmek için bir referans çerçevesi sunar.

Şerif Mardin, dinin bireylerin açıklamakta zorlandığı olaylara yorum getirme, çevrelerini algılama çerçevesi sunma ve toplumun sürekliliğini sağlamadaki rolünü vurgular (Mardin, 1995). Depremler gibi yıkıcı felaketlerde, insanlar bu olayları günahlarının bir sonucu olarak Tanrı'nın cezası şeklinde aklileştirme eğilimindedir. Örneğin, 1999

Körfez Depremi ve 2023 depremlerinde, afetlerin insanların hatalarına karşı ilahi bir ceza olarak yorumlandığı görülmüştür (Bayhan, 2012; Kasapoğlu ve Ecevit, 2001). Aynı şekilde, İran'da depremlerin nedeni olarak örtünmeyen kadınların ve evlilik dışı ilişkilerin gösterildiği gibi dini açıklamalar yapılmıştır (Şengül, 2010).

6 Şubat 2023 depremlerinde de deprem bölgesine gelen Hollandalı arama-kurtarma görevlisinin depremin yıkıcılığı karşısında “Siz Tanrıyı bu kadar öfkeli edeceğimiz ne yaptınız” söylemi, felaketin insanların yaptığı hata ve günahlara karşı Tanrı tarafından ceza olarak verildiği algı ve anlamlandırmaya bir örnektir.

Depremi insanın günahlarına karşı Tanrı tarafından verilen bir ceza olduğu aklileştirmesi, Lizbon Depremi'ni açıklamalarda da görülmektedir. 1 Kasım 1755 günü saat 9.40'ta, Avrupa'nın en büyük dördüncü kenti olan Lizbon'da Richter ölçeğine göre 8.5-9 şiddetinde bir deprem meydana geldi ve şehrin neredeyse tüm yerleşim alanlarını kullanılmaz hale getirdi. Atlantik Okyanusu merkezli bu depremin ardından bir tsunami geldi ve binaların büyük bir kısmı yıkıldı. O dönemde nüfusu 200 bin olan Lizbon'da yaklaşık 50 bin kişi hayatını kaybetti. Depremi meydana geldiği 1 Kasım günü, Portekiz'in en kutsal günü olarak kabul edilen ve Hristiyanların her yıl kutladığı Azizler Günüydü. Deprem, Azizler Günü için şehirdeki kilise ve evlerde yakılan mumların devrilip korkunç bir yangına neden olmasına yol açtı. Meşhur kiliseler, opera binaları, 70 bin kitabı barındıran bir kütüphane ve ünlü ressamın eserleri gibi pek çok değerli yapı ve eser yok oldu. Büyük Lizbon Depremi, Portekiz'i ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda derinden etkiledi ve Batı Avrupa'daki koloni imparatorluklarından sömürgeciliği en uzun süre sürdüren devlet olan Portekiz'in koloniciliğinin sonunu getirdi (Gündüz, 2023).

Depremi meydana geldiği dönemde Lizbon, Paris, Napoli ve Londra'dan sonra Avrupa'nın dördüncü büyük şehri olup, zenginliği, refahı, lüksü ve güzelliğiyle ünlüydü. O dönemde etkileyici kiliseleri, manastırları ve halkının dindarlığı ile tanınan Lizbon, aynı zamanda batıl inançların ve putperestliğin merkezi ve engizisyonun başlıca şehri olarak da biliniyordu. Büyük Lizbon Depremi sonrasında, depremin nedenleri ve ahlaki sonuçları üzerine hem bilimsel hem de dini kaygılar taşıyan edebi eserler ve tartışmalar popüler hale geldi. Bu tartışmaların çoğu, kaderin önceden belirlendiğine ve şehrin günahları nedeniyle Tanrı tarafından cezalandırıldığına işaret ediyordu. Aydınlanma'nın sembolü olan Voltaire, bu tür açıklamalara öfkeli ve herkesin mümkün olan en iyi dünyada yaşadığına dair Leibniz'in 'iyimserlik' düşüncesine karşı çıktı. Voltaire, bu rahatsız edici düşüncelere tepkisini 16 Aralık 1755'te "Lizbon Felaketi Üzerine Şiir" ve 1759'da "Candide" adlı eserlerini yayımlayarak gösterdi (Bademci, 2022, s.278).

1755 Lizbon depremi, Avrupa'da başlayan Aydınlanma Düşüncesinin fitilini ateşleyen en önemli olaylardan biri olarak kabul edilir. Bu deprem, kilisenin otoritesinin ve iktidarların varlığının sorgulanmasına ciddi bir ivme kazandırmıştır. Özellikle, felaket sırasında 40 kiliseden 35'inin yıkılması, buna karşılık genelevlerin yıkılmaması ve mahkumların hayatta kalması gibi olaylar, geride kalan insanların Tanrı'yı ve kiliseyi sorgulamasına neden olmuştur (Gündüz, 2023).

Genelevin yıkılmayıp kiliselerin yıkılmasının nedeni, kiliselerin yumuşak zemine, genelevlerin olduğu bölgelerin sağlam zemine yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu gerçek, daha sonra ortaya çıkacaktır (Albayrak, 2023). Aynı durum Malatya ve diğer iller için bir gerçekliktir. Malatya'da Beydağı eteklerine yapılan TOKİ evleri depremden etkilenmezken veya çok hafif etkilenirken şehrin en pahalı ve lüks binalarının bulunduğu Fahri Kayahan Bulvarı ve Bostanbaşı yerleşimindeki evler ağır hasar almış ve yıkılmıştır. Kent sosyolojisi açısından kentlerin dağ eteklerine kurulması hem depreme karşı sağlam alanlar olması hem de şehrin verimli tarım arazilerinin tarım için kullanılması açısından önerilmektedir. Tarım arazileri yumuşak zemin olduğu için sivilaşmaya neden olmakta ve depremde üzerindeki binalar yıkılmaktadır. Bu acı tecrübeyi hem Malatya hem de diğer 10 il yaşamıştır. Rant uğruna tarım arazileri iskana açılmıştır.

1755 Lizbon Depremi, aydınlanma çağının başlatıcısı olmuştur. Ünlü filozof Kant, Almanya'da sismoloji biliminin kurulmasına zemin hazırlayan, Lizbon depremi hakkında üç ayrı makale yayınlarken; yıkımdan etkilenen Rousseau, *insanlar kırsal alanda daha geniş ve ferah şekilde yaşamalıdır* diyerek, büyük ve kalabalık şehir fikrine şiddetle karşı çıkmıştır. Voltaire ise din felsefesini, tanrının ilgisizliğini ve acımasızlığını eleştirdiği Lizbon Felaketi Üzerine Şiir'ini bu atmosferde yazmıştır (Gündüz, 2023). Voltaire'in şiirinden şu dizeler kaderci yaklaşıma eleştirisidir.

(...) Daha çok mu batmıştı ahlaksızlığa, şimdi yok olmuş Lizbon,

Sefahat içinde yaşayan Londra'dan, Paris'ten?

Lizbon yerle bir şimdi, oysa Paris'te dans ediyorlar (...) (Voltaire, 2019, s.280).

Lizbon depreminin etkisi ve Voltaire ile başlatılan Aydınlanma Hareketi, bilimsel düşüncenin gelişmesinde etkili olmuştur. Ancak, günümüzde de deneyimlediğimiz gibi bireyler izah edemedikleri ve çaresiz kaldıkları felaket zamanlarında dine referansla, insanın günahlarından dolayı depremin Allah tarafından verilen ceza olduğu kabulü mevcuttur. Bu kabul ve aklileştirme yanında, depremin insan tarafından yapılan hatalar sonucu olduğu da kabul edilmektedir. Bu bağlamda, depremdeki konutların yıkılmasında müteahhitler ve belediyenin sorumluluğu konusundaki görüşler gerçek nedenlerin irdelendiğinin bir göstergesidir. Deprem sonrasında katılımcıların "Depremdeki konutların yıkılmasının nedeni müteahhitler midir" sorusuna yönelik görüşleri Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Depremde Konutlarının Yıkılmasının Nedenine İlişkin Görüşler

Tema	Katılımcı İfadeleri
Sorumluluk ve Suçlular	"Evet, müteahhitler bu olaylardan sorumludur çünkü evleri depreme dayanıklı ve sağlam yapmaları gerekirdi." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu)
	"Evet. Kontrolsüz yapı ve denetimsiz yapılan binalardan." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu)
	"Sadece müteahhit değil aynı zamanda olması gerektiği gibi denetim yapmayan yapı denetim ve sağlam olmayan zemine yapı izni veren belediyelerde aynı oranda mesuldür." (Erkek, 40 yaşında, lisans mezunu)
	"Müteahhitlere izin veren belediyelerdir." (Erkek, 21 yaşında, lisans mezunu)
	"Depremde konutların yıkılmasının müsebbibi olarak; müteahhitlerden başlayarak bu işte çalışan tüm inşaat görevlilerini mühendisleri imar izni verenleri ve bu işi takip etmekle görevlendirilmiş denetçilerle beraber seçimle gelmiş belediye il özel idaresi ve hatta hükümeti kapsar." (Erkek, 30 yaşında, lisans mezunu)
Yapı ve Malzeme Sorunları	"Evet para delisi müteahhit ve peşkeş çeken belediye yetkilileri." (Kadın, 32 yaşında, lisansüstü mezunu)
	"Kalitesiz malzeme ve müteahhitler." (Erkek, 33 yaşında, lisans mezunu)
	"Kısmen evet çünkü zemini sağlam olmayan yerlere çok katlı binalar yaptılar ve pek çok insanın canına malına zarar verdiler." (Kadın, 22 yaşında, lisans mezunu)
Denetim Eksiklikleri	"Sadece müteahhit değil belediyeler de hatalıdır." (Erkek, 18 yaşında, lise mezunu)
	"Sadece müteahhit değil aynı zamanda olması gerektiği gibi denetim yapmayan yapı denetim ve sağlam olmayan zemine yapı izni veren belediyelerde aynı oranda mesuldür." (Erkek, 40 yaşında, lisans mezunu)
	"Arsa paylarının yüksekliği ile para kazanma hırsı herkesin müteahhit olmasına sebep oldu ve bunlar sadece kazanma odaklıydı." (Erkek, 49 yaşında, lisansüstü mezun)
Ekonomik ve Sosyal Faktörler	"Evet onlarında büyük payı var tabi. Daha çok para kazanma hırsıyla çalıp çırpmasalardı bu kadar can kaybı yaşamayacaktık." (Kadın, 32 yaşında, lisans mezunu)
	"İhmalin etkisi var ama şiddetli bir depremde kimse beklemiyordu bu kadar" (Kadın, 24 yaşında, lisans mezunu)
Diğer Etmenler	"Evet bir kısmı müteahhit hatası ama fay hattının geçtiği yerlerde en sağlam bina bile dayanması çok zordu." (Kadın, 30 yaşında, lisans mezunu)

Tablo 7'ye göre birçok katılımcı, depremde yıkılan binaların sorumlusu veya suçlusu olarak hem belediyeleri hem de müteahhitleri görmektedir. Katılımcıların ifadelerinden en fazla ön plana çıkan temaların ise kalitesiz malzeme kullanımı, binaların yapıldığı zeminin uygun olmaması, yeterli denetimlerin yapılmaması ve yeterli donanımına sahip olmayan kişilerin ekonomik kazancından dolayı müteahhitlik yapmasıdır.

Mizah programlarında, kısa yoldan zenginliğin yolunun müteahhitlikten ve özellikle de devlet ihaleleri almaktan geçtiği sık sık dile getirilmiştir. Dolayısıyla inşaat işini bilen-bilmeyen herkes, siyasi bir nüfuzu varsa bu alandaki ihalelere talip olmuştur (Bozkurt, 1999, s.60). Henri Lefebvre, *Şehir Hakkı* adlı eserinde sahte bir "kaliteli yaşam" tarzına hapsedildiğimizin altını çizerek, "Onlar (müteahhitler) şehri pazar için, kâr amaçlı tasarladıklarını ve gerçekleştirdiklerini gizlemezler. Yeni olan, yakın tarihli olan şey, artık konut ya da bina değil, şehircilik satıyor olmalarıdır." (Tanrıverdi, 2023).

Deprem sonuçlarındaki yıkımlar ve ölümler, doğrudan insanların kararları ve eylemleriyle ilişkilidir. Deprem fay hattı üzerine depreme dayanıksız yapılar inşa eden, bunun için izin veren, inşaatları yeterince denetlemeyen, olası afet bölgelerine yapılaşmaya göz yuman, imar afları gibi uygulamalarla yapılaşmayı teşvik eden iktidarlar ve

yerel yönetimlerle birlikte herkes depremin olumsuz sonuçlarından sorumludur (Bayhan, 2012, s.353). Bu bağlamda, insan/mekan ilişkisinin gözden geçirilmesine, proje üretebilme ve sonuçlarını izlemenin gerekliliğine, çevreyle olan ilişkilerimizin bir kültür ve varoluş sorunu olduğunun içselleştirmesine ihtiyaç vardır (Kolukırcık & Tuna, 2009, s.297). Herkesin kendi sorumluluğunu yerine getirmesi ve bilimsel yöntemlere göre yapılaşma sürecinin uygulanması önem taşımaktadır.

1755 yılında yaşanan Lizbon depreminde yıkılan şehrin yeniden inşası incelendiğinde bilimsel yöntemlerin kullanıldığı görülecektir. Lizbon'un yeniden inşası için seçilen Santos'un "Temiz Sayfa" planı, şehrin aynı bölgede sıfırdan inşa edilmesini öngörmektedir. Yeniden yapılandırma süreci, binaların duvarlarına yerleştirilen ancak sallanıp yıkılmayan esnek yapılarla kafesleme yöntemini içeren yenilikçi mühendislik teknikleriyle ilerlemiştir. Felaket durumlarında tahliyeyi kolaylaştırmak için geniş alanlar ve dikey caddeler oluşturulmuştur. Evlerin iki kat ile sınırlandırılması önerilmiş ve sokakların genişliğini aşmayacak şekilde planlanmasıyla felaket durumlarında erişilebilirliği artırmayı hedeflemiştir (Ancak bu önerinin tam olarak uygulanamadığı belirtilmektedir). Yıkılmış binalardan bloklar kullanarak özellikle yeni kaldırımların yapılmasıyla Lizbon'un hızlı bir şekilde yeniden inşası sağlanmıştır.

Lizbon'un yeniden inşası, şehrin geçmiş değerlerini reddeden ve modern düşünceleri yansıtan bir estetik form geliştirmeyi amaçlamıştır. Şehir, Kral'ın ve soyluların hakimiyetinden çıkarak halk, tüccarlar ve orta sınıf için erişilebilir bir yaşam alanı haline gelmektedir. Bu süreçte Lizbon, modern, fonksiyonel ve iyi düzenlenmiş bir şehir kimliği kazanmıştır (Gündüz, 2023). Bir başka örnek, 27 Aralık 1939 yılında yaşanan büyük Erzincan depremi sonrası şehrin yeniden başka bir yerde inşa edilmesidir. En yüksek yapının üç kat olduğu yeni Erzincan şehri deprem sonrası bilimsel kentleşmenin önemli uygulamasıdır.

Günümüzde de dikey mimari yerine yatay mimariyi tercih etmenin gerekliliği depremde yıkılan çok katlı binalardaki zayıf ile görülmüştür. Depremde yıkılan konutların nedeninden sonra, fenomenolojik açıdan depremde veya sonrasında depremzedelerin yaşadığı ve unutamadığı bir anısına veya gözlemine ilişkin ifadeleri Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Depremde veya Sonrasında Depremzedelerin Unutamadığı Bir Anısı veya Gözlemi

Tema	Katılımcı ifadeleri
Deprem Anı ve Sonrası Deneyimler	"Deprem sırasında koridorun üzerime doğru geldiğini unutamıyorum ve deprem bittiğinde hiç olmadık yerde yani merdivende ailece kendimizi bulduğumuzu ve bunu sonrasında fark etmemizi unutamıyorum." (Kadın, 23 yaşında, lise mezunu)
	"Deprem anında evimizden apar topar çıktık. Açık bir alana ulaşmak için 6 ara sokağa baktık her sokakta yıkılmış binalar vardı." (Kadın, 23 yaşında, ön lisans mezunu)
	"Koşarak dışarı çıktık, ama nereye gideceğimizi bilemiyorduk. Her yer yıkılmıştı." (Erkek, 28 yaşında, lise mezunu)
	"Çaresizliğini unutamıyorum. Enkazın altında dayım, kuzenim ve 3 yaşındaki çocuk yatarken biz arabada oturmak zorunda kaldık. Ellerimizle kaldıramadık duvarları, ölmelerine izin verdik gibi hissettim." (Kadın, 36 yaşında, lisans mezunu)
Psikolojik Etkiler	"Enkazın altında kalan annemi çıkarana kadar günler geçti. O anki çaresizliği asla unutamam." (Kadın, 40 yaşında, lise mezunu)
	"Depremde birçok gün zorluk yaşadım. Psikolojim daha çok bozuldu, geceleri uyuyamadım, çok az saat uyuyabiliyordum. Her zaman bir kaygım var, hâlâ devam ediyor." (Kadın, 18 yaşında, lise mezunu)
	"Her sarsıntıda kalbim yerinden çıkacak gibi oluyor. Sürekli tetikteyim." (Erkek, 35 yaşında, lisans mezunu)
	"Hâlâ her gece saat 4:30'da kâbuslarla uyanıyorum." (Kadın, 39 yaşında, lise mezunu)
Toplumsal ve Sosyal Etkiler	"Uyuyamıyorum, her an bir deprem olacaktı gibi hissediyorum." (Erkek, 42 yaşında, lisans mezunu)
	"Kaymakamlığa başvuruda bulunmuştuk. Depremzede aileler ile ilgilenen rehber öğretmenler bulunuyordu. Bana giyecek ne ihtiyacın varsa bedenlerimle birlikte yazmamı söyledi. O anı hiç unutamam, başkasına muhtaç olmak çok zordu." (Kadın, 28 yaşında, lisans mezunu)
	"Komşularımızla birbirimize yardım etmeye çalıştık. Hepimiz aynı durumdaydık." (Kadın, 32 yaşında, lisans mezunu)
	"Deprem olduktan sonra insanlar binalardan çıktı ve herkes ne yapacağını bilemez haldeydi. Herkes çok çaresizdi. Bu unutamadığım bir durum." (Kadın, 27 yaşında, lisans mezunu)
Maddi Kayıplar ve Hasarlar	"Yardım beklerken geçen zaman çok uzundu, kendimizi çok yalnız hissettik." (Erkek, 50 yaşında, lise mezunu)
	"Apartman 10 katlıydı. Bir an kısa bir an hem binanın yıkılacağını düşündüm hem de bütün hayatım gözümün önünden geçti. O anın çaresizliğini unutamıyorum. Çok şükür can ve mal kaybı yaşamadık." (Kadın, 25 yaşında, lisans mezunu)
	"Evimiz tamamen yıkıldı, hiçbir eşyamızı kurtaramadık." (Kadın, 45 yaşında, ortaokul mezunu)
	"Gözümün önünde bina yıkılmıştı, oyuncak küçük top evden tam ayağımın önüne geldi ve siren sesleri, herkesin o binaya koşmasını unutamıyorum. Ve sonra tabi üç gün sonra AFAD ile birlikte siyah poşetlere konulan cesetler." (Kadın, 26 yaşında, lisans mezunu)
Fiziksel Etkiler	"Yıkılan binaların enkazı altında kalanları çıkarmak için uğraşmak çok zordu." (Erkek, 38 yaşında, lise mezunu)
	"Depremde yaralandım, merdivenlerden aşağıya düşmüştüm ve yüzüm kan içindeydi. Ayağımızda çorap bile yoktu, ilk çıktığımız an karın üstünde yere oturmuştum ve titriyordum. Hissettiğim o korkuyu unutamıyorum." (Kadın, 19 yaşında, lisans mezunu)
	"Ayağım kırıldı, hastaneye gitmek çok zordu, her yer doluydu." (Kadın, 29 yaşında, lisans mezunu)

Tablo 8'deki katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, depremin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan hayatta kalan bireyleri olumsuz olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Katılımcıların unutamadığı anısına veya gözlemine yönelik ifadeleri, deprem sırasındaki korkuları, depremden kaçıp kurtulmaya yönelik çabaları, deprem sonrasında sürekli kaygı ve korku, çaresizlik ve izolasyon, hasar görmüş binalar ve enkaz ve deprem sırasında oluşan yaralanmalar olarak sıralanmaktadır.

Deprem sonrasında ortaya çıkabilen "TSSB" (Post-traumatic Stress Disorder - PTSD), kişinin toplumsal, mesleki ve diğer önemli yaşam alanlarında işlevselliğinin ciddi şekilde bozulmasına neden olabilen bir psikolojik rahatsızlıktır. Bu bozukluğun belirtileri arasında, depremle ilgili tekrarlayan düşünceler, hayaller veya rüyalar, depremi hatırlatabilecek durum ve düşüncelerden kaçınma, ilgi kaybı, yalnızlık duyguları, uyku sorunları, sinirlilik, öfke patlamaları ve dikkat dağınıklığı bulunur. Bu tür belirtilerin en az bir ay süreyle devam etmesi, klinik tanı için önemli bir kriterdir. TSSB, depremzedelerin %10 ila %15'inde görülebilir ve şiddetli psikolojik semptomlarla karakterizedir. Deprem sonrası ortaya çıkan bu psikolojik sıkıntıları hafifletmenin en etkili yolu, depremzedelere yaşadıkları deneyimi, olay ile ilgili düşüncelerini ve duygularını açıkça ifade edebilecekleri, bunları paylaşabilecekleri uygun ortamlar sağlamaktır. Bu sayede, olaya anlam vermeleri ve duygularının diğer

depremzedeler tarafından da anlaşıldığını görmeleri desteklenebilir (Karancı, 1999, s.7-8). Afetin oluşturduğu travma, yalnızlık, yabancılaşma, anomi, depresyon, stres vb. psikolojik sorunlara karşı mağdur durumundaki afetzedeleri destekleyip hayata tutunmalarını ve hayatlarını sürdürmelerinde psiko-sosyal destek çok önemlidir (Bayhan, 2020, s.302). Deprem sonrası en önemli psiko-sosyal destek aile birlikteliğidir. Aile, ruhsal ve sosyal açıdan dirençli olmanın anahtarıdır. Araştırmacıların sahada gözlemleri aile desteğinin travmadan çıkışta çok önemli olduğu şeklindedir. Bu bağlamda, “sosyal sermaye” psiko-sosyal desteğin en önemli unsurudur.

Deprem sonrası hayat devam ettiği için deprem sonrası gündelik hayatın tecrübesinde, meydana gelen fiyat artışları hakkında depremzedelerin görüşleri alınmıştır. Bu çerçevede, deprem sonrasında meydana gelen fiyat artışlarına yönelik katılımcı görüşleri aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 9. Deprem Sonrasında Fiyat Artışlarına Yönelik Görüşler

Tema	Katılımcı ifadesi
Fırsatçılık ve Ahlaksızlık	"İnsanlar yaşadıklarından hiç ders almıyor." (Erkek, 18 yaşında, lise mezunu). "Fırsatçılık suç sayılmaktadır. Devletin ciddi bir şekilde müdahale etmesi gerekir." (Erkek, 32 yaşında, lisans mezunu). "Deprem sonrası iyi insanlar daha da iyi oldu, fırsatçı ve ahlaksız insanlar da daha ahlaksızlaştı." (Kadın, 32 yaşında, lisans mezunu).
Devletin Rolü ve Müdahale Gerekliliği	"İnsanların gözleri hiç doymuyor." (Kadın, 25 yaşında, lisans mezunu). "Ülkemde vicdan kalmadığını ve zihniyetin bozulduğunu düşünüyorum." (Kadın, 27 yaşında, lisans mezunu). "Ahlaksız ve vicdansız bir toplum olduğumuzun kanıtıdır." (Erkek, 33 yaşında, lisans mezunu) "Devletin ciddi bir şekilde müdahale etmesi gerekir, bu artık devleti için kaçınılmaz sorumluluktur." (Erkek, 32 yaşında, Lisans mezunu) . "Kira fiyatlarına devlet tarafından bir taban konulmalı." (Kadın, 29 yaşında, lisans mezunu). "Bunun için de ciddi bir denetim gerekiyor." (Kadın, 27 yaşında, lisans mezunu) "Deprem sonrası kaos ortamını yönetebilmek gerekiyor." (Kadın, 27 yaşında, lisans mezunu). "Devletin denetimini ve yaptırım gücü eksikliği." (Erkek, 41 yaşında, lise mezunu). "Devletin bu konuda ciddi adımlar atması şart." (Erkek, 32 yaşında, lisans mezunu)
Toplumsal Etkiler ve Bireysel Tepkiler	"İnsanlar yaşadıklarından hiç ders almıyor." (Erkek, 18 yaşında, Lise mezunu). "Büyük bir deprem yaşadık birbirimize destek olacağımıza daha çok köstek oluyorlar." (Kadın, 25 yaşında, lisans mezunu). "Küçük beyinli insanların kısa vadedeki menfaatleri için yaptıkları küçük hesaplar." (Erkek, 40 yaşında, lisans mezunu). "Milletimiz açgözlü bencil ne düşünebilirim başka." (Kadın, 21 yaşında, lisans mezunu). "İnsanlara destek olmak gerekirken fiyatları arttırıp fırsatçılık yapmayı ahlaki ve etik açıdan yanlış buluyorum." (Erkek, 26 yaşında, lisans mezunu) "Genel olarak akıl almaz bir fiyat zammı oldu." (Erkek, 18 yaşında, lise mezunu). "Başa gelen musibetlerden ders çıkaramamak maalesef insanlığınun değişmez davranışı." (Erkek, 30 yaşında, lisans mezunu).
Ekonomik Koşullar ve Fırsatçılığın Yaygınlığı	"İnsanlar asla akıllanmayacak." (Kadın, 19 yaşında, lisans mezunu). "Ülkemde vicdan kalmadığını ve zihniyetin bozulduğunu düşünüyorum." (Kadın, 27 yaşında, lisans mezunu). "Ahlaksız ve vicdansız bir toplum olduğumuzun kanıtıdır." (Erkek, 33 yaşında, lisans mezunu)

Tablo 9'daki katılımcı ifadeleri incelendiğinde, deprem sonrasında fiyat artışlarını katılımcıların büyük çoğunluğu fırsatçılık olarak değerlendirmektedir. Deprem sonrasında fiyat artışlarına yönelik devletin müdahalesi ve desteğini önemi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda fiyat artışları ahlaksızlık ve toplumsal yozlaşma olarak değerlendirilmektedir.

Deprem sonrası ortaya çıkan fırsatçılık, toplumsal değerlerin erozyonuna neden olmakta ve depremzedeler üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Bu bağlamda, deprem sırasında yapılan müdahale, arama kurtarma ve dayanışma gibi hazırlıklar önemli olmakla birlikte, deprem sonrası ortaya çıkabilecek bireysel ve toplumsal sorunların önlenmesi için özellikle devlet tarafından daha etkin politikaların uygulanması gerekmektedir (Fırat, 2020, s. 185).

Depremi ve dünyanın sonu duygusunu hiç yaşamamış gibi deprem sonrası ticarete aşırı fiyat artışı bir paradokstur. Ev kiralarının aşırı artışı, bütün emtialara değerinden fazla yapılan zamlar deprem nedeniyle oluşan anominin olumsuz göstergeleridir. Bu da toplumdaki ahlak krizini yansıtmaktadır. Diğer taraftan deprem sonrasında yapılan yardımlara ilişkin görüşler de farklılık göstermektedir.

Tablo 10. Deprem Sonrası Yapılan Yardımlar İle İlgili Görüşler

Tema	Katılımcı ifadeleri				
Yardımların Değerlendirmesi	Genel	"Bence iyi yardımlar geldi özellikle çocuklar için güzel şeyler oldu." (Kadın, 24 yaşında, lisans mezunu) "Yardımlar fazlasıyla yeterliydi. Tüm Türkiye tek yürek oldu. Allah herkesten razı olsun." (Kadın, 39 yaşında, lisans mezunu) "AFAD olsun halk olsun gerçekten büyük yardımlarda bulundular. Belki zamanında ulaşmadı ama yine de bir çaba vardı." (Kadın, 28 yaşında, lisans mezunu) "Yapılan yardımlar gelmedi." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu) "Gelen yardımların çoğu çok zor şekillerde elimize ulaştı." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu) "Yardımlar koordine edilmeden dağıtılıyordu. Daha çok ihtiyaç sahibi ulaşabilirdi." (Erkek, 18 yaşında, lise mezunu) "Yardımlar çok fazla yığılma nedeniyle gerekli yerlere ulaşamadı." (Kadın, 48 yaşında, ilkokul mezunu)			
	Koordinasyon ve Dağıtım	"Koordineli bir şekilde dağıtım yapılmadı." (Kadın, 18 yaşında, lise mezunu) "Yardımlar konusunda evet yeterliydi fakat yardımlar doğru yerlere gitmedi." (Kadın, 18 yaşında, lise mezunu) "Toplanan o kadar yardım araya gitti. Kimine fazlaca yardım edildi kimine ise bir lokma ekmek ulaşmadı." (Kadın, 19 yaşında, lisans mezunu) "Halk olarak birlik ve beraberliğimizi tekrar gösterdik. Ama devletten gelen yardımlar zamanında gelmedi." (Kadın, 27 yaşında, lisansüstü mezunu) "Gerçekten birlik beraberlik içinde yaşayabiliyormuşuz." (Kadın, 19 yaşında, lisans mezunu) "Allah devletimizde ve milletimizde razı olsun. Her ihtiyacımızı karşılamaya ve elinde gelenin en iyisini yaptılar." (Kadın, 30 yaşında, lisans mezunu) "Devletimiz bize her türlü yardımda bulundu fakat başta imar çalışmasına izin vermek yerine önlem almış olsaydı zaten bu kadar can kaybımız olmazdı." (Kadın, 25 yaşında, lisans mezunu) "İlk günlerde yardımlarda çok sıkıntılar oldu özellikle enkazda kalanlara yetiştirme noktasında ancak daha sonraki günlerde gelen su ve gıda yardımları iyi derecedeydi." (Kadın, 21 yaşında, lisans mezunu) "Yapılan yardımlardan memnunum. Temel ihtiyaçlar çok iyi karşılanıyor." (Kadın, 23 yaşında, lisans mezunu) "Evet, maddi yardımlar çok geldi fakat halk manevi yardım ve psikolojik yardımdan bir haberdirdi." (Kadın, 25 yaşında, lisansüstü) "Maddi anlamda yardımlar yapılmış olabilir ama manevi anlamda yardımı göremedim." (Kadın, 20 yaşında, lisans mezunu)			
		Toplumun ve Devletin Rolü	ve	"Yardımlar fazlasıyla yapıldı ancak dağıtım konusunda oldukça özensiz davranılan yerler vardı." (Kadın, 26 yaşında, lisansüstü mezunu) "İlk yapılan yardımlar her zaman düzensiz ve israf olacak şekilde fazla oluyor sonrasında azalan ve ihtiyacı zar zor karşılayacak bir hal alıyor." (Kadın, 29 yaşında, lisans mezunu)	
			Yardım Türleri ve Yetersizlikler		

Tablo 10 incelendiğinde, deprem sonrasında yapılan yardımlara yönelik katılımcıların görüşleri farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar yardımların yeterli olduğunu vurgularken diğerleri yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca katılımcıların diğer sorunlara da dikkat çekmektedir. Yardımların yeterli olarak koordine edilemediği ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılma da zorluklar yaşandığı belirtilmektedir. Bunlara ek olarak katılımcı ifadelerinden psikolojik ve manevi desteğin yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Herkes can derdine düştüğü için bir kaos vardı. Yerel yönetimler ilk başta organize olamadılar. Türkiye ve yurtdışından gelen tırlarca yardımları düzenli biçimde ihtiyacı olanlara dağıtacak yerel yönetim yoktu. Türkiye'nin her yerinden sivil toplum örgütleri ve halkın, okulların, üniversitelerin ve kurumların sivil inisiyatifi ile toplanan yardımlar gereği gibi düzenli olarak dağıtılamadı. Daha sonra AFAD eliyle yardımlar dağıtılmaya başlandı. Bu deneyim yerel yönetimlerin afetlere karşı hazırlıksız olduklarını göstermiştir.

Tartışma

Bu araştırmada, deprem sonrası hayatta kalan bireylerin deprem ve depremzedeye yönelik algıları ve deprem sonrasında katılımcıların depremin kaynağına, binaların yıkılma nedenlerine, deprem sırasındaki ve sonrasında unutulmaz anlara ve gözlemlere, deprem sonrası fiyat artışlarına ve yapılan yardımlara ilişkin görüşleri

incelenmektedir. Araştırma bulgularına göre deprem sonrası hayatta kalan bireyler, depreme yönelik ürettikleri metaforlarda depremin yıkıcılığı üzerine odaklanırken, depremzedeye yönelik üretilen metaforlarda kırılabilirlik, savunmasızlık ve güçsüzlük değişkenlerini vurgulanmaktadır. Depreme yönelik yapılan metafor çalışmaları ile mevcut araştırma bulguları benzerlik göstermektedir (Karakuş 2013; Doğan vd., 2021). Mevcut literatürde depremzedeye yönelik metafor çalışmalarına ulaşılamazken, deprem sonrasında hayatta kalan bireylerin yaşadıkları kayıplardan dolayı kırılabilir oldukları anlaşılmaktadır (Abolhadi vd., 2022; Aksaray vd., 2006; Allen vd., 2012; Başoğlu vd., 2002).

Araştırma bulgularına göre katılımcılar dini açıdan depremin günahların cezası, Allah'ın bir gazabı, bir imtihan veya bir uyarı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu dini yorumlar, toplumun afetlere yönelik inanç sistemlerini ve bu sistemlerin psikolojik rahatlama sağlamadaki rolünü yansıtmaktadır. Literatürde, doğal afetlerin dini perspektiflerden nasıl değerlendirildiği üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Özellikle, depremler gibi yıkıcı afetlerin dini anlamlar yüklenerek bireylerin bu tür olaylara anlam verme çabası içinde olduğu gözlemlenmiştir (Hoffman ve Oliver-Smith, 2002). Bu bağlamda, dini inançlar bireylerin afet sonrası psikolojik direnç geliştirmelerinde önemli bir rol oynayabilmektedir (Çınaroğlu, 2024).

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre, toplumsal ve yönetsel eksiklikler, depremin yıkıcı etkilerinin asıl nedenleri olarak öne çıkmaktadır. Mevcut araştırmada birçok katılımcı, depremde yıkılan binaların sorumlusu veya suçlusu olarak hem belediyeleri hem de müteahhitleri görmektedir. Kalitesiz malzeme kullanımı, binaların yapıldığı zeminin uygun olmaması, yeterli denetimlerin yapılmaması ve yeterli donanıma sahip olmayan kişilerin ekonomik kazancından dolayı müteahhitlik yapmasının ise etkili faktörler olduğunu belirtilmektedir. Bu durum, Beck'in refleksif modernite ve risk toplumu kavramları çerçevesinde değerlendirilebilir. Beck (1992), modern toplumlarda insan yapımı risklerin arttığını ve bu risklerin toplum tarafından yönetilmesinin zorlaştığını belirtmektedir. Literatürde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yapı denetim sistemlerinin yetersiz olduğu ve bunun ciddi sonuçlara yol açtığına dair birçok çalışma bulunmaktadır (Alexander, 2002; Mileti, 1999). Kalitesiz malzeme kullanımı, binaların yapıldığı zeminin uygun olmaması, yeterli denetimlerin yapılmaması ve yeterli donanıma sahip olmayan kişilerin ekonomik kazanç uğruna müteahhitlik yapması gibi faktörler, bu yıkımların temel sebepleridir (Erdik, 2013). Bu nedenle, muhtemel bir depremin riskinin önceden tanımlanması, değerlendirilmesi ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi, risk yönetimi ve iletişimde potansiyel zararların azaltılmasına katkı sağlayacaktır (Abay ve Abay Çelik, 2023). Toplumların "afetlere bağışıklık" kazanması, çok sayıda afeti deneyimlemekle değil afetlere yönelik bilişsel ve fiziksel hazırlık yapma, afet süreçlerini planlama ve afet sonrası süreci yönetme ve yaşama adapte olma aşamalarının organizasyonu ile mümkündür. Bu çerçevede toplumda "afet kültürü"nü oluşturulabilmesi için aile, eğitim, sağlık, medya ve hukuk gibi ilgili kurum ve kuruluşların bu hususta çeşitli stratejiler ve sosyal politikalar geliştirmesi hayati öneme sahiptir (Can, 2020, s.34-35). Sosyal politikalar mikro, mezo ve makro düzeylerde bireyi, grupları ve toplumu güçlendirmeyi amaçlamakta ve bu yönüyle afet yönetiminin önemli boyutlarını temsil etmektedir (Akbaş, 2020, s.331). Özellikle afetlerde dezavantajlı gruplara psiko-sosyal yardımların öncelikli olarak planlanması gerekmektedir (Demir, 2020).

Katılımcıların unuttuğu anısına veya gözlemine yönelik ifadeleri, deprem sırasındaki korkuları, depremden kaçıp kurtulmaya yönelik çabaları, deprem sırasındaki sürekli kaygı ve korku, çaresizlik ve izolasyon, hasar görmüş binalar ve enkaz ve deprem sırasında oluşan yaralanmalar olarak sıralanmaktadır. Bu bulgular, depremin psikolojik etkilerini derinlemesine ortaya koymaktadır. Literatürde, doğal afetlerin psikolojik etkileri üzerine yapılan çalışmalar, afetlerin bireyler üzerinde uzun vadeli travmatik etkiler bıraktığını göstermektedir (Galea, Nandi ve Vlahov, 2005; Norris vd., 2002). Depremlerin ardından görülen TSSB, anksiyete ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklar, bu tür afetlerin yaygın sonuçları arasındadır. Güncel çalışmalar da bu bulguları desteklemektedir (Satılmış, Yıldız ve Cevik, 2024).

Deprem sonrasında fiyat artışlarına yönelik devletin müdahalesi ve desteğini önemi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda fiyat artışları ahlaksızlık ve toplumsal yozlaşma olarak değerlendirilmektedir. Literatürde, afet sonrası ekonomik düzenlemelerin ve denetimlerin önemi sıkça vurgulanmaktadır. Ekonomik kayıplar, afetlerin uzun vadeli etkilerinden biridir ve bu durum, bireylerin sadece maddi durumlarını değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal durumlarını da olumsuz etkilemektedir (Albala-Bertrand, 1993; Chang ve Nojima, 2001). Özellikle, fiyat artışlarının kontrol altına alınması, afet sonrası ekonomik stabilitenin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır (Mileti, 1999). Bu bağlamda, yerel ve ulusal düzeyde alınacak önlemler, toplumsal güvenin yeniden tesisinde önemli rol oynayacaktır.

Deprem sonrasında yapılan yardımlara yönelik katılımcıların görüşleri farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar yardımların yeterli olduğunu vurgularken diğerleri yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca katılımcıların diğer sorunlara da dikkat çekmektedir. Yardımların yeterli olarak koordine edilemediği ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılma da zorluklar yaşandığı belirtilmektedir. Bunlara ek olarak katılımcı ifadelerinden psikolojik ve manevi desteğin yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Afet sonrası yardım süreçlerinin etkinliğinin artırılması gerektiğine dair birçok çalışma bulunmaktadır. Hızlı ve etkili yardımlar, afetin olumsuz etkilerini azaltmada kritik öneme sahiptir (Drabek ve McEntire, 2003; Tierney, Lindell ve Perry, 2001). Ayrıca, psikolojik destek hizmetlerinin etkinliği, afet sonrası toparlanma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Gist ve Lubin, 1999). Güncel bir çalışma, afet sonrası sağlanan psikolojik desteğin bireylerin toparlanma sürecini önemli ölçüde hızlandırdığını göstermektedir (Bonanno vd., 2023). Depremler doğal afetler olsa da, bu afetlerin felakete dönüşmesini önlemek mümkündür. Hükümet, toplum ve bireysel düzeylerde etkili politikalar, eylem planları ve önlemler, toplumsal ve mekânsal kırılma noktaları azaltmak ve depreme dayanıklı toplumlar yaratmak için hayati öneme sahiptir. Bir depreme hazırlık kültürü geliştirilmeli ve deprem eğitimi yaygınlaştırılarak ve tüm toplumsal kesimlere erişilebilir hale getirilerek depreme dayanıklı bir toplum inşa edilmelidir (Gün Çıngı & Yazgan, 2022, s. 665). Doğa ve insan birbirini içerir ve doğayı dönüştüren insan, toplum ve kültürdür.

Sonuç

Deprem, jeolojik bir felaket olmasının yanında; bireyleri ve toplumları derinden etkileyen psikolojik, sosyolojik ve ekonomik bir afettir. Depremi deneyimleyen depremzedelerin depremi ve depremzedeyi nasıl tanımladıkları depremzedelerin psiko-sosyal durumlarını betimlemektedir. “Dünyanın ve hayatın sonu” imgesiyle “kıyameti” yaşadıklarını belirten depremzedeleri anlamak ve onlara verilecek psiko-sosyal desteği planlamak önem taşımaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın bulguları, 2023 Kahramanmaraş depremlerinin sadece fiziksel yıkım değil, aynı zamanda derin psikolojik, sosyal ve ekonomik etkiler yarattığını göstermektedir. Bu nedenle, afet sonrası psikolojik destek hizmetlerinin artırılması, sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve ekonomik kayıpların telafisi için kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Yardım süreçlerinin etkinliğinin artırılması ve afet sonrası toplumsal dayanışmanın teşvik edilmesi de önemlidir. 2023 Kahramanmaraş depremleri, afet yönetimi ve müdahale süreçlerinde daha bütüncül ve kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu tür doğal afetler, sadece fiziksel yapıları değil, aynı zamanda bireylerin ruh sağlığını ve sosyal yapısını da derinden etkilemektedir. Bu nedenle, afet sonrası müdahale süreçlerinin tüm bu boyutları kapsayacak şekilde planlanması büyük önem taşımaktadır. Depreme yönelik hazırlık yapmak etkilerini azaltmak için en önemli değişkendir. Kentlere uygun yerleşim politikalarının geliştirilmesi ve bunların ivedilikle uygulanması bir zorunluluktur.

Tarih sosyolojinin laboratuvarıdır. Anakronizm bağlamında 1755 yılındaki büyük Lizbon depreminde yaşanan deneyimler ve izahlar ile “asrın felaketi” olarak tanımlanan 6 Şubat 2023 depremleri sonrası yapılan anlamlandırmalar benzerlik göstermektedir. Lizbon depreminde hayatta kalanların dağ eteklerinde sağlam zeminlerde inşa edilmiş binalarda yaşamalarından mühlhem, 6 Şubat 2023 depremlerinde de dağ eteklerine yapılan binalardaki hasar ve ölümlerin az olması benzerdir. Lizbon depreminde de işlenen günahlardan dolayı depremi Tanrının verdiği ceza olarak tanımlama, günümüzdeki depremlerde de sürmektedir. Bu belki insanın izah edemediği olayları metafizik olarak izah etme yoludur. Büyük bir felaketin hem kıyamet olarak tanımlanması hem de Tanrı tarafından verilen bir ceza olarak izah edilmesi birbiri ile ilintilidir. Lizbon depreminden sonra nasıl ki Aydınlanma hareketi ivme kazanmışsa, bizim yaşadığımız deprem sonucunda da “Amerika’yı yeniden keşfetmeden” yeniden kenti inşa etmede Lizbon’daki uygulama ve mimari planlamanın çağdaş versiyonunu üretmek zorundayız. Ayrıca, depremi sürekli yaşayan Japonya’nın deneyimlerini uygulamak işlevsel olacaktır. Batılılaşmayı ve modernizmi yanlış taklit ederek, deprem riski olan kentlere çok katlı “tower” inşa etmek yerine, yatay mimariye geçmenin vakti gelip geçmektedir. Kentleri vahşi kapitalizmin rant alanı olarak görmek yerine yaşanılır bir yerleşim yeri inşa etmenin yollarını aramak gerekmektedir. Risk toplumunda yaşadığımızın bilincinde olarak depreme dirençli yaşam alanları üretmeliyiz. Doğayı sömürmeden, doğayla barışık ve bütünleşmiş biçimde yeni zihniyet oluşturmak gerekmektedir.

Kaynaklar

- Abay, A. R., & Abay Çelik, Z. E. (2023). Deprem sonrası ortaya çıkan sorunlar ve sosyal destek ağlarının rolü. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 91-100. doi:10.52108/2757-5942.4.1.7
- Abolhadi, E., Divsalar, P., Mosleh-Shirazi, M.A., & Dehesh, T. (2022). Latent classes of posttraumatic stress disorder among survivors of the Bam Earthquake after 17 years. *BMC Psychiatry*, 22, 603. <https://doi.org/10.1186/s12888-022-04216-3>
- Akbaş, E. (2020). Afetler ve Sosyal Politika, *Afet Sosyolojisi*, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitapevi
- Aksaray, G., Kortan, G., Erkaya, H., Yenilmez, Ç., & Kaptanoğlu, C. (2006). Gender differences in psychological effect of the August 1999 earthquake in Turkey. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60(5), 387-391. doi:10.1080/08039480600937553
- Aksoy, B. (2013). Depremi yaşamış olan 9. sınıf öğrencilerinin “deprem” kavramına yönelik algılarının nitel açıdan incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(1), 247-265.
- Albala-Bertrand, J. M. (1993). *The Political Economy of Large Natural Disasters: With Special Reference to Developing Countries*. Oxford: Clarendon Press.
- Albayrak, M. B. (2023). “Kant ve Lizbon Depremi”, 21 Mart 2023, <http://turkiyekanttoplulugu.org/?p=8697>
- Alexander, D. (2002). *Principles of Emergency Planning and Management*. Oxford: Oxford University Press.
- Allen, A., Marcelin, L. H., Schmitz, S., Hausmann, V., & Shultz, J. M. (2012). Earthquake Impact on Miami Haitian Americans: The Role of Family/Social Connectedness. *Journal of Loss and Trauma*, 17(4), 337-349. Doi:10.1080/15325024.2011.635577
- Anadolu Ajansı (2023, 22 Nisan). Kahramanmaraş merkezli depremlerde can kaybı 50 bin 703'e yükseldi. 18 Temmuz 2023, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/kahramanmaras-merkezli-depremlerde-can-kaybi-50-bin-783e-yukseldi,y8gMM7CAIE2ltf8TFbXryQ>
- Aslan, A. (2023). İlişkisel Sosyoloji Bağlamında Kahramanmaraş Depremleri - Göç - Göçmetre. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 3(1), 66-75.
- Bademci, V. (2022). Getting to Historical Roots of Quantification: A Study on the Connections of the Enlightenment, the Great Lisbon Earthquake, the French Revolution, Probability and Mental Measurement Theory. *Journal of Management, Economic and Marketing Research*, 6(5), 275-284.
- Baral, I. A., & K.C, B. (2019). Post traumatic stress disorder and coping strategies among adult survivors of earthquake, Nepal. *BMC Psychiatry*, 19(1). doi:10.1186/s12888-019-2090-y
- Başoğlu, M., Salcıoğlu, E., & Livanou, M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress*, 15(4), 269-276.
- Bayhan, V. (2012). Travmatik kaos ortamında depremi anlamlandırmanın sosyolojik bağlamı. *Sosyologca*, 3, 335-347.
- Bayhan, V. (2020). Afetlerin Psiko-Sosyal Etkileri ve Psiko-Sosyal Destek Uygulamaları, *Afet Sosyolojisi*, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications.
- Birni, G., Deniz M.E., Karaağaç Z.G., Erişen Y, Kaya Y., & Satıcı SA. (2024). Rebuilding wellbeing: Understanding the role of self-criticism, anger rumination, and death distress after the February 6, 2023, Türkiye Earthquake. *Death Stud.* 48(5), 511-521. doi: 10.1080/07481187.2023.2241401
- Bonanno, G. A., Brewin, C. R., Kaniasty, K., & La Greca, A. M. (2023). Weighing the costs of disaster: Consequences, risks, and resilience in individuals, families, and communities. *Psychological Science in the Public Interest*, 24(1), 1-52.
- Bozkurt, V. (1999). *Deprem ve Toplum*, Bursa: Alfa Yayınları.

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
- Can, İ. (2020). Giriş Niyetine: Afet Sosyolojisine Alan Açma Çalışması, *Afet Sosyolojisi*, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Cénat, J. M., & Derivois, D. (2014). Assessment of prevalence and determinants of posttraumatic stress disorder and depression symptoms in adults survivors of earthquake in Haiti after 30 months. *Journal of Affective Disorders*, 159, 111-117. doi:10.1016/j.jad.2014.02.025
- Chang, S. E., & Nojima, N. (2001). Measuring post-disaster transportation system performance: the 1995 Kobe earthquake in comparative perspective. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 35(6), 475-494.
- Chen, H., Chen, Y., Au, M., Feng, L., Chen, Q., Guo, H., & Yang, X. (2014). The presence of post-traumatic stress disorder symptoms in earthquake survivors one month after a mudslide in southwest China. *Nursing & Health Sciences*, 16, 39-45.
- Çınaroğlu, M. (2024). Islamic coping, post traumatic stress disorder (PTSD) and islam oriented trauma focused cognitive behavioral therapy (IO-TF-CBT) in post-kahramanmaraş earthquake period. *Eskişeyni*, 52, 351-376. <https://doi.org/10.37697/eskişeyni.1410050>
- Demir, A. (2020). Afetlerde Dezavantajlı Gruplar, *Afet Sosyolojisi*, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Doğan, M., Nacaroğlu, O., & Ablak, S. (2021). Sivrice depremini yaşamış ortaokul öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi: Malatya ili örneği. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 384-402.
- Drabek, T. E., & McEntire, D. A. (2003). Emergent phenomena and the sociology of disaster: Lessons, trends, and opportunities from the research literature. *Disaster Prevention and Management*, 12(2), 97-112.
- Dündar, H. Ç. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin iş dünyasına etkileri. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 262-281.
- Ecevit, M. & Kasapoğlu, A. (2002). Demographic and psychosocial features and their effects on the survivors of the 1999 earthquake in Turkey. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 30(2), 195-202. doi:10.2224/sbp.2002.30.2.195
- Erdik, M. (2013). Earthquake vulnerability of buildings and a mitigation strategy: *The Turkish perspective*. *Seismological Research Letters*, 84(4), 671-676.
- Fırat, M. (2020). Doğal ve toplumsal bir afet olarak deprem, *Afet Sosyolojisi*, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Galea, S., Nandi, A., & Vlahov, D. (2005). The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. *Epidemiologic Reviews*, 27(1), 78-91.
- Gist, R., & Lubin, B. (1999). Response to Disaster: Psychosocial, Community, and Ecological Approaches. Brunner/Mazel.
- Güler, A., Gül, S., & Yıldırım, M. (2024). Social comparison, resilience, life satisfaction, depression, and anxiety among earthquake survivors in Turkey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 105, 104426. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.104426>
- Gün Çingü, T., & Yazgan, Ç. Ü. (2022). Examination of risk perception, fear and preparedness of individuals experiencing earthquakes. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(2), 656-668. <https://doi.org/10.35341/afet.1138901>
- Gündüz, B. (2023). “Bir depremin anatomisi: 1755 Lizbon Depremi”, 14 Temmuz 2023, <https://gaiadergi.com/bir-depremin-anatomisi-1755-lizbon-depremi/>
- Hatori, T., & Bhandary, N. T. (2021). Posttraumatic stress disorder and its predictors in Kathmandu Valley residents after the 2015 Nepal Earthquake. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 69(1), 102733, DOI: 10.1016/j.ijdrr.2021.102733

- Hoffman, S. M., & Oliver-Smith, A. (2002). *Catastrophe & Culture: The Anthropology of Disaster*. School for Advanced Research Press.
- Huang, Y., Wong, H., & Fu, Y. (2019). Resilience and depression among the survivors of the 2013 Yaan earthquake. *Journal of Social Work*, 146801731985259. doi:10.1177/1468017319852593
- İme, Y. (2023). The Effect of Online Cognitive Behavioral Group Counseling on Anxiety, Depression, Stress and Resilience in Maraş-Centered Earthquake Survivors. *J Rat-Emo Cognitive-Behav Ther.* <https://doi.org/10.1007/s10942-023-00526-x>
- Kamer, H. (2024). 6 Şubat depremlerinin birinci yılında Malatya: 'Sahipsiz kaldık, burada kalanlar gitme imkanı olmayanlar', BBC Türkçe, 07.02.2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cpde48m4r9xo>
- Karaağaç, H. (2023). Hastane Afet Yönetim Sürecinde Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları: Kahramanmaraş Depremleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 1154-1166. <https://doi.org/10.35341/afet.1282653>
- Karakuş, U. (2013). Depremi yaşamış ve yaşamamış öğrencilerin deprem algılarının, metafor analizi ile incelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 97-116. Doi: 10.17295/ataunidcd.31309
- Karancı A. N. (1999). "17 Ağustos 1999 Depreminin Psiko-Sosyal Boyutları", ODTÜ'LÜ Dergisi, Sayı: 22, Ankara. http://www.mezun.metu.edu.tr/docs/dergi/22/Dergi/ODTULU_22_bookmark.pdf
- Kartol, A., Üztemur, S., & Yaşar, P. (2023). 'I cannot see ahead': psychological distress, doomscrolling and dark future among adult survivors following Mw 7.7. and 7.6 earthquakes in Türkiye. *BMC Public Health*, 23:2513, <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17460-3>
- Kasapoğlu, A., & M. Ecevit (2001). *Depremin Sosyolojik Araştırması*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Kaygalak, İ. (2023). Kahramanmaraş depremlerinin demografik ve ekonomik etkilerinin coğrafi analizi. *Türk Coğrafya Dergisi* (83), 101-114. <https://doi.org/10.17211/tcd.1320312>
- Kolokirik, S., & Tuna M. (2009). Türk Medyasında Deprem Algısı: Marmara Deprem Örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 286-298.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis an introduction to its methodology* (2nd ed.). London: Sage Publications.
- Marangoz, M., & İzci, Ç. (2023). Doğal Afetlerin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremler Bağlamında Girişimciler Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.
- Mardin, Ş. (1995). *Din ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim yayınları.
- Mileti, D. S. (1999). *Disasters by Design: A Reassessment of Natural Hazards in the United States*. Joseph Henry Press.
- Nazlı, R. S., & Soylu, B. (2023). Doğal Afet Haberlerinin Medyada Sunumu:6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 44-57.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar 2. Cilt* (7. Basım). S. Özge (Çev.). Ankara: Yayınodası.
- Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 65(3), 207-239.
- Ozdemir, O., Boysan, M., Guzel Ozdemir, P., & Yılmaz, E. (2015). Relationships between posttraumatic stress disorder (PTSD), dissociation, quality of life, hopelessness, and suicidal ideation among earthquake survivors. *Psychiatry Research*, 228(3), 598-605. DOI: 10.1016/j.psychres.2015.05.045.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3. Basım). United Kingdom: Sage Publication.

- Phifer, J. F. (1990) Psychological distress and somatic symptoms after natural disaster: Differential vulnerability among older adults. *Psychol. Aging*, 5, 412-420.
- Rubonis, A. V., & Bickman, L. (1991). Psychological impairment in the wake of disaster: The disaster–psychopathology relationship. *Psychological Bulletin*, 109(3), 384-399. Doi.org/10.1037/0033-2909.109.3.384
- Satılmış, D., Yıldız, E., & Cevik, E. (2024). Posttraumatic stress disorder in health-care workers after two major earthquakes centered in Kahramanmaraş, Turkey. *Turkish journal of emergency medicine*, 24(1), 27–32. https://doi.org/10.4103/tjem.tjem_192_23
- Stratton, S. J. (2021). Population research: Convenience sampling strategies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 36(4), 373-374. doi:10.1017/s1049023x21000649
- Şen, S. (2023). "Kahramanmaraş Depremlerinin Ekonomiye Etkisi". *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 4(1) 1-55.
- Tanrıverdi, A. (2023). "Bir Düşünce Biçimi Olarak Şehir", 6 Mart 2023, <https://www.arkitera.com/gorus/bir-dusunce-bicimi-olarak-sehir/>
- Tapan, M. G. (2023). Kahramanmaraş Depremleri Sonrası Afet Yönetiminde Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 18-30.
- Ticehurst, S., Webster, R. A., Carr, V. J., & Lewin, T. J. (1996). The psychosocial impact of an earthquake on the elderly. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 11, 943-951.
- Tierney, K., Lindell, M. K., & Perry, R. W. (2001). *Facing the Unexpected: Disaster Preparedness and Response in the United States*. Joseph Henry Press.
- United Nations (2020). UN report: Dramatic rise in climate disasters over last 20 years. Erişim tarihi: 18 Temmuz 2023, <https://philippines.un.org/en/95345-un-report-dramatic-rise-climate-disasters-over-last-20-years>
- Voltaire (1919). Lizbon Felaketi Üzerine Şiir. (Çev. M. Topuz & A. S. Tümkaya). *Beytulbikme An International Journal of Philosophy*, 9 (1), 279-291.
- Yılmaz, D. G. (2023). Geçmiş Depremlerden 2023 Kahramanmaraş Depremlerine: Neden Afete Karşı Hazır Değiliz? *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 1009-1023. <https://doi.org/10.35341/afet.1258947>

EXTENDED SUMMARY

This study investigates the perceptions and experiences of survivors from the 2023 Kahramanmaraş earthquakes. The aim of the research is to explore the metaphors and narratives used by the survivors to describe their experiences and the earthquake itself. A total of 203 participants (143 women and 60 men) were included in the study, with in-depth interviews conducted with 53 randomly selected participants (35 women and 18 men).

The primary objective of this research is to understand the socio-psychological impacts of the Kahramanmaraş earthquakes on survivors. This involves examining the metaphors they use to describe the earthquake and themselves as survivors, and understanding their experiences and perceptions of the event. By doing so, the study seeks to provide a deeper insight into the emotional and cognitive processes that shape the survivors' responses to such a catastrophic event.

The study employs a phenomenological research design, utilizing semi-structured interviews to collect qualitative data. Participants were selected using purposive sampling, focusing on those who were directly affected by the earthquakes, over the age of 18, and willing to participate voluntarily. The interview questions were designed to elicit detailed descriptions of the participants' experiences and the metaphors they use to conceptualize the earthquake and their survival. This approach allows for a comprehensive understanding of the personal and collective narratives that emerge in the aftermath of the disaster.

The findings reveal that participants commonly described the earthquake using the metaphor of "doomsday," reflecting the catastrophic and overwhelming nature of their experiences. This metaphor captures the sense of utter destruction and chaos that characterized the earthquake, as well as the profound existential crisis it triggered for many survivors. Survivors were often referred to as "babies," highlighting their vulnerability and need for care. This metaphor underscores the dependency and helplessness felt by many in the wake of the disaster, as they struggled to cope with the loss and devastation.

While many participants viewed the earthquake as a natural disaster, some interpreted it as a form of divine punishment or a warning. This variation in interpretation highlights the diverse ways in which people make sense of traumatic events, drawing on cultural, religious, and personal frameworks. There was widespread attribution of blame to municipalities and contractors for the collapse of buildings, pointing to perceived failures in construction and governance. This criticism reflects broader concerns about accountability and responsibility in the context of disaster preparedness and response.

Unforgettable memories shared by participants included feelings of helplessness, isolation, and physical injuries. These memories highlight the acute and long-lasting psychological impacts of the earthquake, as survivors grapple with trauma and loss. The economic aftermath, particularly price hikes, was seen as opportunism and immorality, underscoring the need for effective state intervention. This sentiment reflects the broader economic vulnerabilities exacerbated by the disaster, as survivors face heightened financial pressures and uncertainty.

Additionally, the coordination of aid and the provision of psychosocial support were criticized as insufficient. Many participants felt that the response was fragmented and inadequate, failing to meet their immediate and long-term needs. This criticism underscores the importance of effective and coordinated disaster response efforts, which are essential for supporting survivors and facilitating recovery.

Participants' sociodemographic profiles were varied, with ages ranging from 18 to 64 years old. Most participants had at least a high school education, and a significant number were employed in various sectors. The majority of participants had experienced significant personal and material losses due to the earthquake, including the loss of loved ones, homes, and livelihoods. Many had to relocate temporarily, with some staying in AFAD-provided accommodations and others living in container cities. These sociodemographic details provide context for understanding the diverse impacts of the earthquake and the varied needs of survivors.

The study utilized thematic analysis to process the interview data, identifying key themes and patterns in the participants' responses. This analysis revealed that the metaphor of "doomsday" was prevalent among participants, signifying the perceived magnitude and destructiveness of the earthquake. The metaphor of the survivor as a "baby" was also significant, illustrating the participants' sense of vulnerability and dependence in the aftermath of the disaster. These metaphors provide a window into the survivors' emotional worlds, offering insight into their coping mechanisms and resilience.

Economic issues emerged as a major theme, with participants expressing frustration and anger over post-earthquake price hikes, which they viewed as exploitative. This sense of economic vulnerability was compounded by the loss of jobs and income, leading to widespread anxiety about the future. The psychological impact of the earthquake was profound, with many participants reporting symptoms of trauma, stress, and depression. These findings highlight the need for comprehensive economic and psychological support for survivors, to address both immediate and long-term impacts.

The study also highlighted the perceived inadequacies in the response to the earthquake. Participants criticized the lack of coordination in the distribution of aid and the insufficiency of psychosocial support services. Many felt that the state and local governments had not done enough to address their needs and provide the necessary support for recovery. This criticism was particularly strong regarding the slow and inefficient delivery of aid, which many participants felt had exacerbated their suffering. These perceptions underscore the importance of building robust and responsive disaster management systems, capable of delivering timely and effective support. In conclusion, the study underscores the profound socio-psychological impacts of the 2023 Kahramanmaraş earthquakes on survivors. The metaphors used by the participants provide valuable insights into their emotional and cognitive processing of the disaster. The findings highlight the need for coordinated and effective aid from state and local governments, as well as the enhancement of psychosocial support services to mitigate the long-term impacts of such disasters. The study recommends that state and local governments prioritize the provision of comprehensive aid and psychosocial support to address the multifaceted needs of earthquake survivors. This includes improving the coordination and efficiency of aid distribution, as well as ensuring that survivors have access to the necessary resources and services to rebuild their lives. By addressing these needs, it is possible to support the recovery and resilience of survivors, helping them to navigate the complex challenges posed by such devastating events.